

## Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Bütünleştiricilik Noktasında Rol Modelliklerine İlişkin Nitel Bir Araştırma <sup>a</sup>

ÇETİN DOĞRU <sup>b</sup>

Geliş Tarihi: 27.03.2023 | Kabul Tarihi: 19.04.2023

**Öz:** Fenomenolojik desende nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen bu çalışmayla, İğdır örneği üzerinden hareket ederek çok kültürlü ortamlarda görev yapan DKAB öğretmenlerinin bütünleştirici olmaları hususunda nasıl bir rol modellik sergilediklerini ortaya koymayı hedefledik. Bu kapsamda 2020-2021 eğitim öğretim yılında İğdır’da farklı sosyo-kültürel çevrelerden gelen öğrencilerin eğitim gördüğü bazı okullarda görev yapan 13’ü erkek, 12’si kadın olmak üzere toplamda 25 DKAB öğretmeninden oluşan bir katılımcı grubu belirlenerek bunların konuyla ilgili görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmada nitel veri toplama yöntemlerinden olan görüşme/mülakat ve gözlem yöntemleri kullanılmıştır. Görüşmelerde ise birbir görüşme yaklaşımı benimsenmiştir. Veri toplama aracı olarak da “yarı yapılandırılmış görüşme formu” kullanılmıştır. Veri analiz yaklaşımı olarak içerik analizi yaklaşımı tercih edilmiştir. Araştırma sonucunda DKAB öğretmenlerinin çoğunluğu, toplumdaki değerlerinin farkında oldukları için gerek dini yaşantılarıyla gerekse söylemleriyle olumlu bir rol modellik sergilemeye çalışmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Din kültürü ve ahlak bilgisi, öğretmen, rol modellik, bütünleştiricilik, nitel.

<sup>a</sup> Bu çalışma, *Çok Kültürlü Ortamda Sosyal Bütünleşmeyi Sağlamada Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin Rolü (İğdır İli Örneği)* adlı doktora tez çalışmasından türetilmiştir.

<sup>b</sup> Milli Eğitim Bakanlığı, İğdır Ortaokulu  
sufi\_476@hotmail.com

## A Qualitative Study on Religious Culture and Moral Knowledge Teachers' Role Modeling at the Point of Integration

**Abstract:** With this study, which was carried out using a qualitative research method in a phenomenological design, we aimed to reveal how DKAB teachers who work in multicultural environments act as role models in terms of being integrative, based on the example of Iğdır. In this context, a participant group consisting of a total of 25 DKAB teachers, 13 male, and 12 female, working in some schools where students from different socio-cultural backgrounds are educated in Iğdır in the 2020-2021 academic year, and their opinions on the subject were sought. Interview/interview and observation methods, which are among the qualitative data collection methods, were used in the research. In the interviews, a one-on-one interview approach was adopted. A “semi-structured interview form “ was used as a data collection tool. The content analysis approach was preferred as the data analysis approach. As a result of the research, the majority of DKAB teachers try to act as positive role models with their religious experiences and discourses, as they are aware of their values in society.

**Keywords:** Religious culture and moral knowledge, teacher, role modelling, integration, qualitative.

## Giriş

Eski dilde muallim veya daha güncel bir ifadeyle öğretmen, eğitimin önemli aktörlerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Bu anlamda eğitimde belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesi, eğitimin niteliğinin artırılması, eğitimde rol alan diğer aktörlerin performanslarının istenilen düzeye ulaştırılmasında öğretmen, büyük rol oynamaktadır. Kısacası eğitim olgusunun bütün girdi ve çıktıkları doğrudan ya da dolaylı olarak öğretmenden etkilenmektedir. Zira bir ülkenin eğitim siteminde belirlenen hedefler, hazırlanan ders materyalleri, araç ve gereçler gibi işe koşulan bütün aktörler ne kadar mükemmel olursa olsun hiçbiri öğretmenin niteliğini aşamayacaktır. Muallim ya da öğretmen kimdir veya nasıl biri olmalıdır? Nurettin Topçu'nun ifadeleriyle muallim ya da öğretmen; ne gençlere bilgiyi nakleden bir nakilci, ne bir tüccar ne de devletin görevlendirdiği ve maaş karşılığı çalıştırdığı bir memurdur. Muallim, ruhların sanatkârıdır. Ferdi, beşikten alarak mezara kadar götürüp teslim eden, dünyanın en büyük mesuliyet sahibi insandır. Aynı zamanda bilen, terbiye eden, yol gösteren, öğretene, irşad eden; aynı zamanda bir veli, mürebbi kimliğine sahip insandır. Fertler gibi nesiller de onun eseridir. Farkında olalım ya da olmayalım hepimizin şahsi tarihinde muallimin izleri bulunmaktadır.<sup>1</sup> Muallim, her türlü zorluğa karşı tahammül gösteren, sabırlı olan mücadeleci birisidir. Hepimizin her an muhtaç olduğu ve iman ve anlayış vasıtaları ile bizi tedavi eden doktordur. Muallimlik sevgi işidir, ruh sevgisidir. Muallim, yığın halinde dimağa bilgileri istif etmekten ziyade o bilgilerle bireyi sürükleyen, değişim dönüşüme koyan kişidir.<sup>2</sup> Milletimizin ruhi temelleri olan İslam'da Hz. Peygamber ilk muallimdir.<sup>3</sup> Kur'an-ı Kerim, O'nu (sav) beşeriyetin terbiyecisi, eğitimcisi olarak belirtmektedir. Yine O (sav), kendisini "insanlığa gönderilmiş bir muallim" olarak tarif etmektedir.<sup>4</sup> Nitekim halk içinde muallimliğin kutsallığı

<sup>1</sup> Nurettin Topçu, *Türkiye'nin Maarif Davası*, 3.b., İstanbul: Dergah Yayınları, 1997, s. 58-62.

<sup>2</sup> Topçu, *Türkiye'nin Maarif Davası*, s. 66-70.

<sup>3</sup> Topçu, *Türkiye'nin Maarif Davası*, s. 64.

<sup>4</sup> Abdulfettah Ebu Gudde, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Peygamber (sas) ve Öğretim Metotları*, çev. Enbiya Yıldırım, 3.b., Ankara: Otto Yayınları, 2018, s. 17.

anlayışı ve muallime verilen değer de buradan gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında DKAB öğretmenlik mesleğinin de bu anlamda önemli bir konumda yer aldığı unutulmamalıdır. Bu anlayışta olmaları gereken DKAB öğretmenleri; yüklenecekleri mesuliyetin büyüklüğünün farkında olmaları, gerek söylemleriyle gerekse eylemleriyle insanlara örnek oluşturabilmeleri, farklılıklarıyla birlikte toplumu kucaklayabilmeleri, hoşgörü seviyelerini en üst düzeyde tutabilmeleri bu manada çok önemlidir.

DKAB öğretmenlerinin farklı açılardan yeterliliklerine ilişkin yapılan birtakım çalışmalar mevcuttur. Mesela Taşkın (2018) tarafından yapılan bir çalışmada DKAB öğretmenlerinin rol modelliklerinin öğrencilerin gözünden ortaya konulmasının hedeflendiği bir araştırmada öğrencilerin büyük çoğunluğu, DKAB öğretmenlerinin dini ve ahlaki davranışlarını yüksek düzeyde gözlemledikleri tespit edilmiştir. Öte yandan öğrenciler, ideal DKAB öğretmeninde ahlaki davranışları ve öğrencilerle olan iletişimine, ders işleme becerisi ve dindarlığına vurgu yaptıkları görülmektedir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu, ideal DKAB öğretmeninin dindar, ahlaklı, güler yüzlü, dersi etkili anlatabilen, adaletli, farklı düşüncelere saygılı, söz ve davranışları uyumlu, öğrencilerle ilgilenebilen ve örnek olabilen bir öğretmen olması gerektiğini düşünmekte ve bu yönde yüksek düzeyde bir gözlem yaptıkları tespit edilmiştir. DKAB öğretmenlerinde olumsuz davranış gözlemleyen öğrenci sayısının oldukça düşük olduğu tespit edilirken DKAB öğretmenlerinin öğrencilerle olan iletişimleri, ahlaki eksiklikleri ve ders anlatmadaki yetersizlikleri noktasında öğrenciler tarafından daha çok eleştirilmektedir. Öte yandan Öğrenciler; saygı göstermeme, kızma, öğrencilere eşit davranmama, farklı görüşlere saygısızlık ve ders anlatmada yetersizlik gibi olumsuz davranışları DKAB öğretmenlerinde gözlemlediklerini ifade ettikleri görülmektedir.<sup>5</sup> Akdemir (2019) tarafından yapılan bir araştırmada da DKAB öğretmenlerinin; öğrencileri tanıma, öğrencilerle ve toplumla ilişki boyutunda yeterliliklerinin yüksek

<sup>5</sup> Osman Taşkın, *Ortaokul Ve Lise Öğrencilerine Göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Rol Modelliği*, Doktora Tezi, Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s. 148-151.

olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan velilere karşı samimi ve hoşgörülü davranma boyutundaki yeterliliklerinin de yüksek olduğu belirlenmiştir.<sup>6</sup> Doğan ve Altaş (2003) tarafından yapılan benzer bir araştırmada ise, DKAB dersini veren öğretmenlerin “Öğretmenlik Rolünü Benimseme” ve “Etkili iletişim becerileri” boyutlarında oldukça başarılı oldukları tespit edilmiştir.<sup>7</sup> Yemenici (2012) tarafından yapılan bir çalışmada da ortak problem alanları-ortak zemin konusunda öğretmenlerin farkındalık içinde oldukları, ortak problem alanlarına yönelik çözüm arayışlarında her türlü işbirliğine açık bir yaklaşım içinde oldukları tespit edilmiştir.<sup>8</sup>

### **1. Araştırmanın Amacı ve Önemi**

Fenomenolojik desende nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen bu çalışmayla, Iğdır örneği üzerinden hareket ederek çok kültürlü ortamlarda görev yapan DKAB öğretmenlerinin bütünleştirici olmaları hususunda nasıl bir rol modellik sergilediklerini ortaya koymayı hedefledik. Bu kapsamda 2020-2021 eğitim öğretim yılında Iğdır’da farklı sosyo-kültürel çevrelerden gelen öğrencilerin eğitim gördüğü bazı okullarda görev yapan 13’ü erkek, 12’si kadın olmak üzere toplamda 25 DKAB öğretmenin konuyla ilgili görüşlerine başvurulmuştur. Sosyal, kültürel ve mezhepsel farklılıkları bünyesinde barındıran Iğdır ili örneğindeki gibi çok kültürlü bir ortamda görev yapan ya da göreve yeni başlayacak olan DKAB öğretmenlerinin nasıl hareket edeceklerinin kılavuzluğunu yapması açısından bu çalışma literatür için değerli görülmüştür. Ayrıca bu çalışma, din eğitimi ve öğretimi sürecinde kalitenin artırılmasına ve öğretmenlerin ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanma-

---

<sup>6</sup> Rıdvan Akdemir, *İlahiyat ve İDKAB Programlarından Mezun İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Yeterliklerine Dair Bir Araştırma (Gaziantep İli Örneği)*, Yüksek lisans Tezi, Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 94.

<sup>7</sup> Recai Doğan, Nurullah Altaş, “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlik Düzeylerini Etkileyen Faktörler (Ankara Örneği)”, *AÜİFD*, 44 (2), 2003, s. 185.

<sup>8</sup> Ahmet Yemenici, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Diğer Dinlere Ve Din Mensuplarına İlişkin Yaklaşımları*, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, s. 461.

sına katkı sağlayacaktır. Ayrıca DKAB öğretim programlarında gerçekleştirilebilecek olası değişiklikler hakkında tüm paydaşlara ve politika geliştiricilere rehberlik edebilecektir.

## 2. Araştırmanın Yöntemi

İnsan dünyası biliminin doğa dünyası biliminden temelde farklı olduğu, bu iki alana ilişkin yapılan araştırma türlerinin yöntem başta olmak üzere birçok konuda birbirinden farklılık gösterebileceğinin belirtilmesi gerekir.<sup>9</sup> İnsan doğası bilimi alanında yapılan araştırmaların nitel araştırma yöntemlerini öncelediği bir gerçektir. Bu araştırmada sosyal olgular hakkında insanın öznel gerçekliklerine odaklanıldığı için yöntem olarak nitel araştırma tercih edilmiştir. Nitel araştırmalarda dünyayı üzerinde araştırma yapılanların gözüyle görmek, öznel gerçekliklerini ortaya koymak veya öznel gerçekliğin ayrıntılı bir fotoğraflandırmasını yapmak esastır. Nitel araştırmalarda sayısal verilerden ziyade sözcükler, ifadeler, söylemler ve bunların yorumları değerlidir. Araştırmacının konumuna değinilecek olursa; araştırmacı, araştırma ortamına ayrıca katılım gösterdiği için kendisi bu araştırmadan bağımsız değildir. Dolayısıyla araştırmacı ve katılımcı birbirlerini etkileme durumları da muhtemeldir. Nitel yaklaşımların özü bu yönüyle “*refleksivitedir*.”<sup>10</sup> Nitel araştırmalar, genel geçer sonuçlar üretme çabası içine girmez. Ancak birtakım deneyim ve örnekler ortaya koyabilir. Böylece bu alanda araştırma yapacaklara sadece bir bakış açısı kazandırabilir.<sup>11</sup> Araştırmanın teorik ve kavramsal çerçevesini oluşturmak için de doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle ele alınması planlanan kavramlarla ilgili sağlam ve doğru kaynaklara ulaşılması ve bu kaynaklardan sağlam verilerin elde edilmesi hedeflenmiştir. Bu araştırma için nitel araştırma deseni olarak da olgubilim/fenomenoloji deseni düşünülmüştür. Olgubilim/fenomenoloji deseni, farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı olarak

<sup>9</sup> David Scott & Marlene Morrison, *Eğitim Araştırmasında Temel Fikirler ve Kavramlar*, çev. Ümit Tatlıcan, İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2016, s. 212-213.

<sup>10</sup> Scott & Marrison, *Eğitim Araştırmasında Temel Fikirler ve Kavramlar*, s. 213-214.

<sup>11</sup> Ali Yıldırım & Hasan Şimşek, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, 10.b., Ankara: Seçkin Yayınları, 1999, s. 43.

bilemediğimiz olgulara odaklanmaktadır. Günlük yaşantımızda farklı şekillerde karşımıza çıkan ve yabancı olmadığı ancak yeteri kadar algılayamadığımız, anladığımızı da iddia edemeyeceğimiz olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için bu desen uygun bir zemin oluşturmaktadır.<sup>12</sup> Bu açıdan araştırmada ele alınan konuyu derinlemesine anlam kazandırmak için olgubilim/fenomenoloji deseni kullanılarak konuyu uygulama sahasında bizzat yaşayan, uygulayan ya da bununla iç içe olan aktörlerle yapılan görüşmelere dayalı bir yol izlenmiştir.

### ***Araştırmanın Çalışma Grubu***

İğdır'da farklı sosyo-kültürel çevrelerden gelen öğrencilerin eğitim gördüğü okullarda DKAB öğretmeni olarak çalışan 25 kişilik bir katılımcı grubu, bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Araştırma için belirlenen örneklemin evreni temsil gücüne bakılmamıştır. Bu durum, daha çok nicel araştırmalarda söz konusudur. Araştırma için seçilen örneklem grubunun daha çok araştırma konusu ile ilgileri göz önünde bulundurulmuştur. Bunun için de rastlantısal olmayan örneklem belirlenmiştir.<sup>13</sup> Örneklem belirlemede nitel araştırmalarda sık kullanılan yöntemlerden biri olan ve zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen, olgu ve durumların derinlemesine çalışılmasına olanak tanıyan "Amaçlı Örnekleme" yöntemi seçilmiştir. Yaklaşım olarak da kartopu veya zincir örnekleme yaklaşımı tercih edilmiştir.

### **3. Araştırma Verilerinin Toplanması ve Analizi**

Araştırmada nitel veri toplama yöntemlerinden olan görüşme/mülakat ve gözlem yöntemleri kullanılmıştır. Görüşmelerde ise birebir görüşme yaklaşımı benimsenmiştir. Veri toplama aracı olarak da "yarı yapılandırılmış görüşme formu" kullanılmıştır. Veri analiz yaklaşımı olarak içerik analizi yaklaşımı tercih edilmiştir. İçerik analizi, bir metnin içinde bulunan sözcüklerin daha küçük

<sup>12</sup> Yıldırım & Şimşek, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, s. 69.

<sup>13</sup> W. Lawrence Neuman, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri 2 Cilt*, Ankara: Yayınodası Yayıncılık, 2013, s. 320.

içerik kategorileriyle özetlendiği, belli kurallara dayalı kodlamaların kullanıldığı sistematik ve yenilenebilir bir tekniktir. Bir metin kümesinin içinde kelime ve kavramların varlığını belirleme, bunların birbirleriyle ilişkisini ortaya koyma ve onları anlama, metindeki mesaja ilişkin çıkarımlarda bulunmadır.<sup>14</sup> Araştırmada elde edilen ham veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiş ve tema-kod ilişkisi bağlamında anlamlı çıkarımlar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Verilerin içerik analizleri için Maxqda 2020 nitel veri analiz programı ve Word Art yazılımından yararlanılmıştır.

#### ***Katılımcılarla Yapılan Görüşme Süreleri***

Pandemi koşullarından dolayı katılımcılardan 15 kişiyle online video konferans uygulaması (Zoom) yoluyla ve geriye kalan 10 kişiyle de istekleri doğrultusunda yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Araştırmada katılımcıların doğrudan isimlerine yer verilmemiş bunun yerine ÖK1, ÖK2 ÖK3 şeklinde kodlar kullanılmıştır. Görüşmeler, katılımcıların izni alınarak kaydedilmiş ve bunlar sonradan yazı haline dönüştürülmüştür.

Katılımcılarla en uzununu 49 dakika en kısa olanı 22 dakika olmak üzere toplam 770 dakika ve ortalama 30,8 dakika nitel görüşme yapılmıştır.

#### **4. Katılımcıların Demografik Özellikleri**

Öğretmenlerin yaşları 26 ile 45 arasında değiştiği ve yaş ortalamalarının da yaklaşık 33 olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların cinsiyetlerine bakıldığında katılımcıların %52'sinin (13 kişi) erkek, %48'inin (12 kişi) kadın olduğu görülmektedir. Araştırmacının, katılımcı grubunu oluştururken kadın ve erkek dengesini gözettiği anlaşılmaktadır.

Katılımcıların, mesleklerinde toplam hizmet sürelerine bakılacak olursa; katılımcıların toplam hizmet sürelerinin yıl bazında 19 ile 2 arasında değiştiği ve hizmet sürelerinin ortalamasının yaklaşık 7 yıl olduğu görülmektedir. Öğretmenlikte 6 veya 7 yıllık bir hizmet

---

<sup>14</sup> Şener Büyüköztürk, vd., *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 25.b., Ankara: Pegem Yayınları, 2018, s. 240.



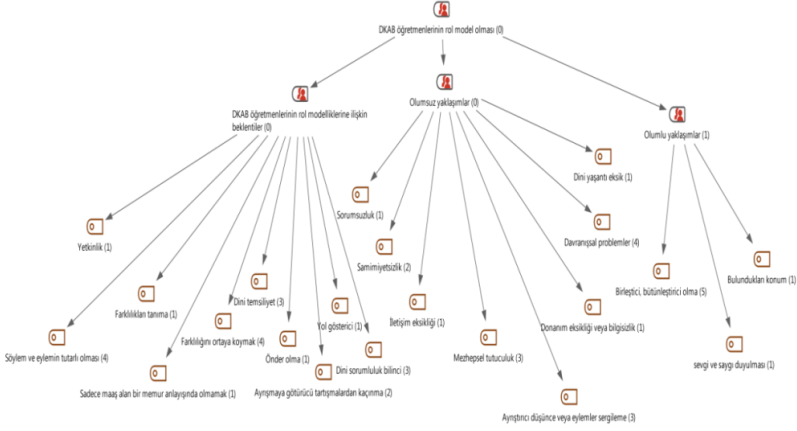
süresinin de öğretmenlikte tecrübe kazanmış olmak için yeterli bir zamana tekabül ettiğini söylemek mümkündür. Katılımcıların Iğdır ilindeki hizmet sürelerine bakıldığında ise, 19 ile 2 yıl arasında değiştiği ve hizmet süreleri ortalamasının yaklaşık 6 yıl olduğu görülmektedir. Katılımcıların toplam hizmet sürelerinin ortalaması ile Iğdır ilinde toplam hizmet sürelerinin birbirine yakın olmasının nedeni sorgulandığında ise, katılımcıların 20'sinin ilk görev yerlerinin Iğdır olması ve halen Iğdır'da görevlerine devam ediyor olmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Katılımcıların doğum yerlerine bakıldığında ise, katılımcıların %52'sinin (13 kişi) Iğdır iline mensup olduğu ve %48'inin (12 kişi) de farklı illerden geldiği görülmektedir. Bu verilere bakarak; katılımcıların çoğunluğunun Iğdır'ın sosyo-kültürel yapısına yabancı olmayan, bu yapıyı bilen tanıyan kişiler olduğu ve bunlardan seçildiği söylenebilir. Bu durumun, araştırma için daha isabetli ve sağlam veriler elde etme açısından araştırmacıya bir avantaj sağlayacağı söylenebilir. Katılımcıların eğitim düzeyleri incelendiğinde de, 22 kişinin lisans düzeyinde eğitim gördükleri ve 3 kişinin ise lisans sonrası yüksek lisans düzeyinde eğitim aldıkları görülmektedir. Öte yandan lisans eğitimi alan katılımcılardan 9'unun İlahiyat ve eğitim fakültelerine bağlı DKAB bölümlerinden mezun olduğu, geriye kalan 16'sının da İlahiyat bölümlerinden mezun olduktan sonra ya da bitirme aşamasında formasyon derslerini alarak DKAB öğretmenliklerine atandıkları saptanmıştır. Yüksek lisans yapan 3 kişinin de tefsir, mezhepler tarihi ve din eğitimi alanlarında yüksek lisanslarını bitirdikleri görülmektedir. Katılımcıların görev yaptığı kurumlar incelendiğinde, toplamda 21 okulun olduğu ve bunlarının 9'unun farklı türlerde liseler olduğu, 12'sinin de ilkokul, ortaokul ve imam hatip ortaokullarından oluştuğu görülmektedir.

### **5. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Bütünleştirici Olmadaki Etkilerine İlişkin Bulgular**

DKAB öğretmenlerinin bütünleştirici olmaları noktasında rol modelliklerinin nasıl olduğunu ya da bu anlamdaki etkilerini ortaya koymak amacıyla katılımcılara "Sizce DKAB öğretmenleri; bütünleştirici olma, birlik beraberliği oluşturma hususlarında nasıl bir rol

modellik sergilemekte?" sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar tarafından verilen cevapların gerekçeleri incelendiğinde, 25 katılımcının verdikleri cevaplar: "Olumlu yaklaşımlar", "Olumsuz yaklaşımlar" ve "DKAB öğretmenlerinin rol modelliklerine ilişkin beklentiler" olmak üzere 3 tema kapsamında değerlendirilmiştir. Temalara ilişkin çözümleyici kodlar da oluşturulmuş olup elde edilen tema ve kodların birbirleriyle olan ilişkileri aşağıda şekil 3.36'da yer alan hiyerarşik kod-alt kod modeliyle sunulmuştur.



Şekil 1. DKAB Öğretmenlerinin, Bütünleştiricilik Hususunda Rol Modelliklerinin Yeterliliğine İlişkin Örüntü

Temalar altında yer verilen kodların bulutları da oluşturulmuş olup, aşağıda Şekil 1, 2, 3'te bu kod bulutlarına yer verilmiştir.



Şekil 2. DKAB Öğretmenlerinin, Bütünleştirici Olmadaki Etkilerine Yönelik Olumlu Yaklaşımlarla İlgili Kod Bulutu

Buna göre DKAB öğretmenlerinin; bütünleştirici olmaları hususunda rol model modelliklerine ilişkin olumlu ifadelerde bulunanların görüşlerinden hareketle belirlenen kodlar arasında frekans değerlerinin büyüklüğü açısından en sık tekrarlanan kodun “Bütünleştirici olma “ kodu olduğu görülmektedir.



Şekil 3. DKAB Öğretmenlerinin, Bütünleştirici Olmadaki Etkilerine Yönelik Olumsuz Yaklaşımlarla İlgili Kod Bulutu

Olumsuz yaklaşımlarda bulunanların görüşlerinden hareketle belirlenen kodlar arasında ise, frekans değerlerinin büyüklüğü açısından en sık tekrarlanan kodun “Davranışsal problemler “ kodu olduğu görülmektedir. İkinci sırada en sık tekrarlanan kodlar ise, “Mezhepsel tutuculuk “ ve “Ayrıştırıcı düşünce veya eylemler sergileme “ kodlarıdır.



Şekil 4. DKAB Öğretmenlerinin, Bütünleştirici Olmadaki Etkilerine Yönelik Beklentilerle İlgili Kod Bulutu

DKAB öğretmenlerinin bütünleştirici olmaları hususunda rol model modellikleriyle ilgili beklentilere ilişkin ileri sürülen görüşlerden hareketle belirlenen kodlar arasında da, frekans değerlerinin büyüklüğü açısından en sık tekrarlanan kod ya da kodların “Farklılığını ortaya koymak” ve “Eylem ve söylemin tutarlı olması” kodları olduğu anlaşılmaktadır. “Dini temsiliyet” ve “Dini sorumluluk” kodları da ikinci sırada en sık tekrarlanan kodlar arasında yer aldığı görülmektedir.

### 5.1. Olumlu Görüş Bildirenler

“Olumlu yaklaşımlar” teması altında “Bütünleştirici olma”, “Buldukları konum” ve “Sevgi ve saygı duyulması” olmak üzere toplamda 3 kod belirlenmiş olup tema ve kodların birbirleriyle olan ilişkileri aşağıda şekil 3.40’ta sunulmuştur.



Şekil 5. DKAB Öğretmenlerinin, Bütünleştirici Olmadaki Etkilerine Yönelik Geliştirilen Olumlu Yaklaşımlarla İlgili Örüntü

Buna göre en sık tekrarlanan “Bütünleştirici olma” koduna ilişkin katılımcılar; öğrencilerin hem aklına hem de kalbine hitap eden DKAB dersinin, öğrencilerde çok yönlü bir davranış değişikliği meydana getirdiğini, bu durumun da DKAB öğretmenlerinin buldukları konumu daha da değerli kıldığını belirtmiştir. Bu değer farkında olan, bu bilinçle hareket eden DKAB öğretmenlerinin de; bütünleştirici olma ya da birlik beraberliği sağlama hususlarında büyük çaba sarf ettiklerini, bu noktada güzel örnekler sergilediklerini ifade etmiştir. Bu anlamda DKAB öğretmenlerinin ders içi veya ders dışı faaliyetlerinde bütünleştirici olma ya da birlik beraberliği sağlama hususlarında eylem ve söylemleriyle olumlu yönde bir rol modellik ortaya koydukları anlaşılmaktadır. Katılımcıların buna ilişkin ifadeleri şu şekilde yansımıştır:

“Ama genel itibariyle bütünleştirici olma, birlik beraberliği oluşturma hususlarında örnek olmaya çalıştıklarını, bunu sağlamaya çalıştıklarını söylemek mümkündür.” (ÖK 15). “Şöyle din kültürü öğretmenleri bu konuda bence gayet iyi bir rol modellik yapmaktadırlar. Kendim bir din kültürü öğretmeni olarak ve bildiğim görev arkadaşlarım meslek arkadaşlarımı göz önünde bulundurduğumda bu konuda her öğretmenin elinden gelen çabayı gösterdiğini, sarf ettiğini görüyorum. Birlik beraberliği artırma konusunda birleştirici bütünleştirici olma konusunda din kültürü öğretmenleri çaba sarf etmektedirler” (ÖK 17). “DKAB öğretmeni bu noktada büyük bir çaba sarf ettiğini görüyorum olması gereken de bu zaten böyle düşünüyorum.” (ÖK 18). “Bence bu branşın öğretmenleri birlik beraberliği oluşturma hususunda rol mo-

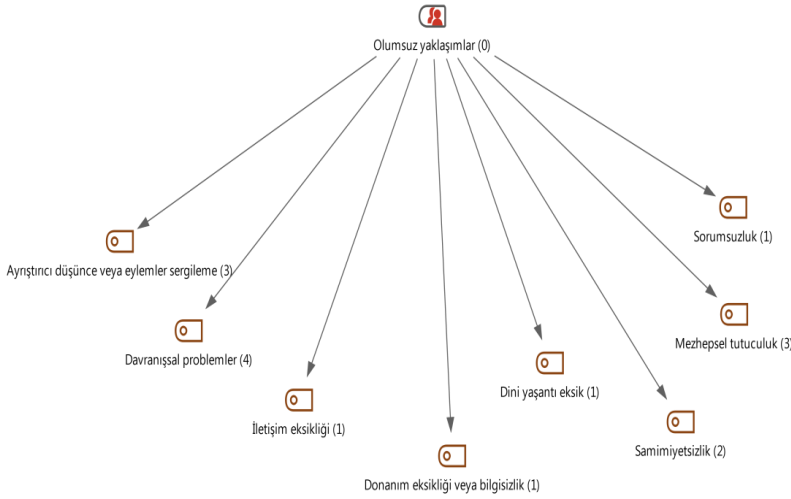
del olmak bakımından çok önemli bir konumlar ve bu görevi çoğunlukla takdire şayan bir biçimde ifa ediyorlar. Birçok ders öğrencinin yalnız aklına hitap ederken din kültürü dersi hem aklına hem kalbine hem de manevi hislerine hitap ediyor. Bu da eğitimde çok daha fazla davranış değişikliğine olanak sağlıyor." (ÖK 22). "Din kültürü öğretmenlerine baktığımız zaman da gayet iyi bir rol modellik yaptıklarını söyleyebiliriz. Tabi insanız hepimizin eksikleri olabilir. Önemli olan bunları fark ederek gidermektir diye düşünüyorum." (ÖK 23).

2 katılımcının görüşlerinden ise; DKAB öğretmenlerinin toplum nazarındaki konumları itibariyle değer verilen, sevilen, sayılan bir konumda oldukları, bu bilinçte olan DKAB öğretmenlerinin buna göre davrandıkları, özellikle bütünleştirici olma hususunda olumlu bir örneklik ortaya koydukları anlaşılmaktadır. Bu durum katılımcıların ifadelerine şu şekilde yansımıştır:

"Yapıyorlar. Yapmak mecburiyetindedir. Başka çareleri yok. Ayrıştırıcı ötekileştirici bir tutum, davranış sergilerse bulunduğu konum itibariyle çevresinde kendine gelecek tepkiyi az çok tahmin edebilir." (ÖK 1). "Şimdiye kadar gözlemlediğim, gördüğüm kadarıyla din dersi öğretmenleri hep bütünleyici olduğunu gördüm. Yani okullarda genelde din kültürü öğretmenleri kaba bir tabirle nefret edilen bir kişi olarak değil de sevilen, saygı duyulan kişidir. Yani bütünleştirici, birleştirici olma noktasında din dersi öğretmenlerinin rol modelliklerinin yeterli olduğunu düşünüyorum." (ÖK 6).

## 5.2. Olumsuz Görüş Bildirenler

"Olumsuz yaklaşımlar" teması altında; "Ayrıştırıcı düşünce veya eylemler sergileme", "Davranışsal problemler", "Dini yaşantı eksik", "Donanım eksikliği veya bilgisizlik", "Mezhepsel tutuculuk", "Samimiyetsizlik", "Sorumsuzluk", "İletişim eksikliği" olma üzere toplamda 8 kod belirlemiş olup tema ve kodların birbirleriyle olan ilişkisi aşağıda şekil 3.41'de sunulmuştur.



Şekil 6. DKAB Öğretmenlerinin, Bütünleştirici Olmadaki Etkilerine Yönelik Geliştirilen Olumsuz Yaklaşımlarla İlgili Örüntü

Olumsuz yaklaşımlar teması altında frekans değerinin büyüklüğü açısından en sık tekrarlanan “Davranışsal problemler” koduna ilişkin katılımcılar; DKAB öğretmenlerinden bazılarının gerek öğretmenlere karşı gerekse öğrencilere karşı bütünleştirici olma noktasında bir rol modellik sergileyemediklerini, buna aykırı tutum ve davranışlar ortaya koyduklarını ifade etmiştir. Katılımcıların buna ilişkin ifadeleri şu şekildedir:

“Şunu da söyleyeyim iki elin de beş parmağı aynı değildir. DKAB öğretmenleri arasında bütünleştirici olma noktasında rol modellikleri sınırlı olanlar var mı var. Ama azınlıktadır. Çoğunluğa genellemek lazım çoğunluk baskındır. Burada tabi tutum ve davranışlarıyla ayrıştıncı, ötekileştirici bir durum sergileyenlerin aldıkları eğitim sorgulayabilir. Görev yaptıkları bölgenin farklılıklarının farkında mı değil mi bilmem veya sergiledikleri şeyi Bilinçli mi yoksa bilinçsiz mi sergiliyorlar bilemem ancak sergiledikleri davranışların tepkisini çevreden muhakkak aldıkları veya alacakları kesin.” (ÖK 1). “Tabi genellemek gerekir ama Din Kültürü öğretmenlerinin bütünleştirici olma noktasında rol modellikleri ile ilgili bazı olumsuz dönütler alıyorum. Mesela Doğubayazıt’ ta çalışırken bir Din Kültürü öğretmenin bu-

nunla ilgili olumsuz davranışlarının olduğunu gördüm. Öğrencilerden de bu yönde dönütler aldım.” (ÖK 10). “Ama bazı kimselerde okuldaki öğretmen gruplaşmalarına, bloklaşmalarına uyduklarını görüyorum. Ama bence din kültürü öğretmeninin o şekilde olmaması gerektiğini düşünüyorum. Ben hiçbir zaman öyle olmadım ve buna da karşıyım. Ama bazı okullarda bunun olduğunu fark ediyorum din kültürü öğretmeni bir ekibe katılıyor kendisini bir gruba ait hissettiriyor diğerleriyle selamlaşmıyor, konuşmuyor. Bunu yapanları gördüm.” (ÖK 13). “Çoğunun bu konuda rol model oluşturmayacağını rahatlıkla söyleyebilirim. Neden dersiniz. Çünkü giyim tarzlarından olabilir, konuşmalarından olabilir, davranışlarından olabilir, ahlaki dejenerasyonlarından olabilir, okumuş oldukları kitaplardan olabilir veya sosyal medya hesaplarından paylaştıkları paylaşımlardan veya durumlarıyla ilgili paylaştıkları paylaşımlardan rahatlıkla anlayabiliriz veya dersi anlatırken kullandıkları kelime ve kavramlardan anlayabiliriz. Dini değerlerden bahsettiklerinde kullandıkları tavırlardan anlayabiliriz. Bir de söyledikleri şeyleri hayatına uygulamayıştından da bizi bunu rahatlıkla anlayabiliriz. Mesela namazdan bahseder ama namaz kılmaz. Bir öğrencim geldi dedi ki “öğretmenim bu din kültürü öğretmeni nasıl bir din kültürü öğretmeni ki namazdan söz ediyor örtünmeden bahsediyor ancak namaz kılmıyor örtü takmıyor” şimdi bu şekilde davranan bir öğretmen dini açıdan bir öğrenciye rol model olabilir mi mümkün değil.” (ÖK 16).

Bazı katılımcılar da; DKAB öğretmenlerinden bazılarının siyasi ya da ideolojik anlamda bazı ayrıştırıcı, ötekileştirici düşünce ya da eylemler sergileyebildiklerini, kendileri gibi düşünmeyen ya da inanmayı bazen ötekileştirebildiklerini, böylece çevreye karşı olumsuz bir örnek oluşturduklarını, bunların da birlik beraberliğe, kardeşliğe zarar verdiğini belirtmiştir. Bu durum, katılımcıların ifadelerine şu şekilde yansımıştır:

“Ancak dediğim gibi yani böyle aksi istisnaları da var. Milliyetçilik yapanlar yani işte bir arada olmak, kardeş olmak, dinden, mukaddesattan bahsettiği halde birlikteliğe, birliğe, kardeşliğe çok ciddi zarar veren davranışlar sergileyenler de var. Yani davranışsal anlamda maalesef kötü örnek teşkil edenler de var.” (ÖK 15). “İkincisi öğretmenlerin



yetişmiş oldukları çevre, yetişmiş oldukları kültür, aidiyet duydukları ırk diyelim maalesef bunların etkisiyle sahip oldukları yanlış duygular ve düşünceleri din derslerini anlatırken öğrencilere yansıtıyorlar. Yansıttıkları için de bütünleştirici olma, birlik beraberliği oluşturma hususlarında öğrencilere rol model olamazlar.” (ÖK 16). “Ancak en kötüsü de ırksal olarak hayata bakmaları. Ben bütün din kültürü öğretmenlerinden şunu beklerdim ırksal üstünlüğü bir kenara atmaları Keşke bu konuları Kur’an süzgecinden geçerek öğrencilere verebilseyler. Mesela ben çok sıkıntı yaşadım bu konuda. Mesela zümre toplantılarında bu konularla ilgili rahatsızlıklar yaşadım. Din kültürü öğretmeni kendisi gibi düşünmeyen insanları, öğrencileri rahatlıkla ötekileştirebiliyor onları yaftalayabiliyor. Bunları çocuk için kullanıyor bakın. Hani yetişkinler için kullansa belki bir nebze olsun anlayabilirdin ama bunu 5, 6, 7. sınıf öğrencisi için kullanıyor. Tabi bu ideolojik yargılarından kurtulamadığı için de rol modellik yapması beklenemez.” (ÖK 16).

Bazı katılımcılar ise, DKAB öğretmenlerinden bazılarının; farklı kültürel ya da mezhepsel ortamlarda bağlı buldukları mezhebin koyu tutuculuğunu yaptıkları ve buna göre davrandıkları, farklı düşünen veya inanana karşı ötekileştirici ya da ayrıştırıcı eylemler içerisine girebildiklerini ifade etmiştir. Öte yandan bazı DKAB öğretmenlerinin görev yaptıkları bölgenin sosyo-kültürel açıdan hassas konuları hakkında bilgilerinin olmadığı ya da bunları görmezlikten geldikleri ifade edilmiştir. Ayrıca bu gibi durumların da DKAB öğretmenleri açısından bazı olumsuzlukları meydana getirebildiği, birtakım sorunlar yaşamalarına sebep olabildiği, bütünleştirici olma vasıflarını ortadan kaldıracı katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Katılımcıların buna ilişkin ifadeleri şu şekildedir:

“Şimdi genç mezun arkadaşlar var. Ben de yeni atandım ama ben Kur’an kursunda da çalıştım. Yeni atanan genç arkadaşlar daha heyecanlı. Ben fen lisesinde de çalıştım İMKB’de de Kurtuluş ortaokulunda da çalıştım, şimdi Küllük ortaokulundayım. Âcizane fikrim bir yeri tanımanın yolu farklı okullarda görev almaktır. Çünkü çok değişik insan profillerini görüyorsunuz. Bulduğumuz ortamda buranın yerli olan arkadaşlar vardı. Bunlar bize Hz. Fatma’nın ölümü, Hz. Ömer

tarafından nasıl bir kötü bir muameleye maruz kaldığı ve ölümünün bu yüzden olabileceği gibi şeylerden (iddialar) bahsediyorlardı. Ben de ilk defa duydum tabi şok oldum. Tabi ben hani anlamak için soruyorum, dinliyorum onları herhangi bir savunma veya taarruz pozisyonunda değilim. Ama diğer genç arkadaşlardan biri (din kültürü öğretmeni) şöyle bir şey kullandı. “Hayır, öyle bir şey olmaz, ben koyu Sünni’yim. Hanefi’yim.” Hani karşıdaki Caferi birisi onu anlamaya çalış. Hani bir empati kur. Bu konuda ben bunu gördüm. Genç arkadaşlar (din kültürü zümresi olan öğretmenleri kastediyorum) öğrencilere veya diğer öğretmenlere karşı yeni mezun olduklarından ya da mesleğe yeni başladıklarının heyecanı ile hani biraz daha tutucudurlar.” (ÖK 12). Ya da bir toplumda içinden geçenleri olduğu gibi anlatanlara da şahit oldum. Mesela biz üç öğretmenle Bir yurttan nöbet tutuyorduk bunlardan birisi de bir din kültürü öğretmeni idi. Bu arkadaşımız konuşurken Caferilerle ilgili sanki dinden çıkarıyormuşçasına ağır bir söz söyledi. Ancak yanındaki arkadaşın da Caferi olup olmadığını bilmiyordu. Tanımıyorduk o arkadaş. Sonra döndü dedi ki o arkadaşta kusura bakma dedi siz buralı mısınız o da yok ben buralı değilim dedi. Yani ben Caferi değilim ama açıkçası çok zoruma gitti bu. O anda Caferileri savundum yanlış bir ifade ne olursa olsun din kültürü öğretmeni böyle konuşmaması lazım. Onların arkasında bizim yanımızda böyle konuşması yanlış bir şey. Yanlış bir ifade ne olursa olsun bu şekilde konuşmaması gerekiyor.” (ÖK 13). “Önemli bir husus da etkisinde kaldıkları mezhepler de olabilir. Yani mezheplerini katı bir şekilde savunup diğer mezhepleri ötekileştirecek kadar, yok sayacak kadar ileri gitmeleri hasebiyle maalesef yine bu konularda rol modelliklerini kaybetmektedirler.” (ÖK 16).

Nitekim bir katılımcı; söz konusu öğretmenlerin farklılıkları tanıma ya da farklılıkların hassas noktalarının farkında olma hususunda bilgisiz ya da akademik anlamda yetersiz olabildiklerini ifade etmiştir. Katılımcının buna ilişkin ifadesi şu şekildedir:

“Bir eksiklik varsa da o da donanım eksikliğinden veya bilgisizlikten kaynaklı olabilir. Fakat biz öğretmenler özellikle ahlaki yönden eksiklik göstermemeli, mezhep farklılıklarının bilincinde olarak bu kendimizi

geliştirip öğrencileri ötekileştirmeden bilgi eksikliklerimizi de tamamlayarak her konuda doyuruculuk sağlamalıyız.” (ÖK 25).

İki katılımcı da, DKAB öğretmenlerinden bazılarının; samimi-yetsiz davrandıklarını, konularına yaraşır bir eylem ya da söylem-den çok uzak kaldıklarını, özellikle maddi çıkarları daha çok ön planda tutarak DKAB öğretmenlik mesleğine maddi getirisi olan bir meslek gözüyle baktıklarını, bir adanmışlık ruhu ortaya koyamadıklarını, toplumun farklı kesimleri tarafından bu öğretmenlere yönelik mesleğine yaraşır bir rol model sergilemedikleri hususunda eleştiriler getirildiğini belirtmiştir. Bu durum, katılımcıların ifadelerinde şu şekilde yer almıştır:

“Açıkçası bu konuda kısmen umutsuzum çünkü bu görevin ne kadar önemli bir görev olduğunu unutup maddi olarak çıkar üzerine hareket eden samimi-yetsiz bazı insanlara denk geldim.” (ÖK 19). “Ama benim gördüğüm kadarıyla tabii herkes için genellemek yanlış olur bir kısım için Din Kültürü öğretmeni ancak Din kültürü öğretmeni olmaktan biraz uzak durmuş nedense o mesleği diğer normal meslekler gibi görüyor din cihetini hiç görmeyenler var nedense. O noktada bir temsiliyet sıkıntısı oluyor. Toplumun farklı kesimlerinin bazı DKAB öğretmenlerini bu yönde eleştirdiklerini biliyorum.” (ÖK 24).

Bazı katılımcılar ise; bazı DKAB öğretmenlerinin sorumsuz davrandıklarını, gerek çevresiyle gerekse kendi öğretmen arkadaşlarıyla iletişim kurma noktasında zayıf kaldıklarını, dini değerleri kendi yaşantılarında da uygulamadıklarını bu noktada rol model olamadıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların buna ilişkin ifadeleri şu şekildedir:

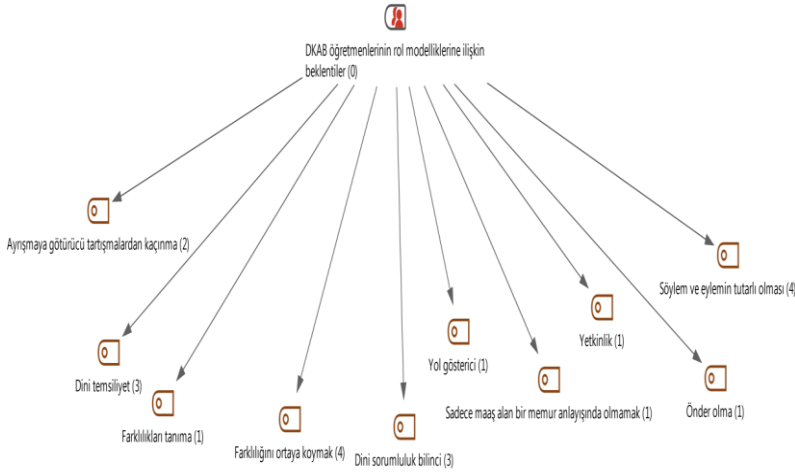
“Rol modellikleri maalesef yeterli değil. Kendi aralarında dahi bunu sağlamıyorlar. Öğretmenlerde dini değerlerin kendi yaşantılarında uygulanması noktasında bir sıkıntı var.” (ÖK 5). “Maalesef yeterli bir rol modellik sergilemiyorlar. Bırakın dışarıya karşı kendi içimizde bazen sorumluluk almayı birbirimizin üstüne atıyoruz. Bir şeylerden kaçıyoruz.” (ÖK 7). “Açıkçası bu konuda kısmen umutsuzum çünkü bu görevin ne kadar önemli bir görev olduğunu unutup maddi olarak çıkar üzerine hareket eden samimi-yetsiz bazı insanlara denk geldim.”

(ÖK 19). “Ama benim gördüğüm kadarıyla tabi herkes için genellemek yanlış olur bir kısım için Din Kültürü öğretmeni ancak Din kültürü öğretmeni olmaktan biraz uzak durmuş nedense o mesleği diğer normal meslekler gibi görüyor din cihetini hiç görmeyenler var nedense. O noktada bir temsiliyet sıkıntısı oluyor. Toplumun farklı kesimlerinin bazı DKAB öğretmenlerini bu yönde eleştirdiklerini biliyorum.” (ÖK 24).

“Olumsuz yaklaşımlar” teması altında ifade olunan görüşlerden; Bazı DKAB öğretmenlerinin içinde buldukları çevrede bütünleştirici olma noktasında rol model olamadıkları, bazen ötekileştirici, ayrıştırıcı tutum ve davranışlar sergileyebildikleri, dini yaşantıları açısından da rol model olamadıkları, bu noktada eylem ve söylemlerinin birbirlerini tutmadığı, bunun da rol modellikleri açısından büyük bir sorun teşkil ettiği anlaşılmaktadır.

### **5.3. DKAB Öğretmenlerinin, Bütünleştirici Olmaları Hususunda Rol Modelliklerine İlişkin Beklenti ve Öneriler**

“DKAB öğretmenlerinin rol modelliklerine ilişkin beklentiler” teması altında “Ayrışmaya götürücü tartışmalardan kaçınma”, “Dini sorumluluk bilinci”, “Dini temsiliyet”, “Farklılıkları tanıma”, “Farklılığını ortaya koymak”, “Sadece maaş alan bir memur anlayışında olmamak”, “Söylem ve eylemin tutarlı olması”, “Yetkinlik”, “Yol gösterici” ve “Önder olma” olmak üzere toplamda 10 kod belirlenmiş olup tema ve kodların birbirleriyle olan ilişkileri aşağıda şekil 3.42’de sunulmuştur.



Şekil 7. DKAB Öğretmenlerinin; Bütünleştirici Olmaları Hususunda Rol Modelliklerine İlişkin Beklentilerle İlgili Örüntü

Şekil 3.42’de görüldüğü üzere, frekans değerlerine göre en sık tekrarlanan “Farklılığını ortaya koyma “ koduna ilişkin katılımcılar; diğer branş derslerine göre DKAB dersinin konumunun halk nazarında farklı olduğunu, halkın bu dersten farklı beklentileri olduğunu, öğrencilerin bu dersi not odaklı bir ders olarak algılamamaları gerektiğini, adalet, sevgi, hoşgörü gibi güzel ahlakla ilgili ne varsa bütün bunların uygulama alanı bir ders olarak bakılmasının sağlanması gerektiğini, toplumun beklentilerini karşılamak ve bu dersin farklılığını ortaya koymak adına DKAB öğretmenlerine bu noktada büyük bir sorumluluk düştüğünü, bu sorumluluğu yerine getirmek için de DKAB öğretmenlerinin büyük bir çaba içerisinde girmeleri gerektiğini belirtmiştir. Bu durum, katılımcıların ifadelerinde şu şekilde yer bulmuştur:

“Bizi seviyor öğrenciler bunun için biz de bunun üzerine bir şeyler koyarak bir fark oluşturmamız gerekir diğer öğretmenlerden farkımızı, farklı olduğumuzu ortaya koymak gerekiyor.” (ÖK 4). “Bence birçok meslektaşım rollerinin ne kadar önemli olduğunun farkında değil. Olumsuz durumlar karşısında pes etme şevklerinin kırılması çabuk olmaktadır. Derslerini diğer derslerle aynı statüye oturtmakta öğrenci başarısını yazılı odaklı düşünmektedir. Biraz daha farklılıklarını or-

taya koyup nattan ziyade öğrenciyi başarılı başarısız ayırmadan kapsayıcı bütüncü olmalı diye düşünüyorum. “ (ÖK 8), “DİKAB öğretmenleri diğer öğretmenlerin yaptığı gibi notlarla çocuklar korkutmamalı her zaman sevgi dolu ve hoşgörülü olmaya özen göstermeli bütün öğrencilere eşit mesafede olduğuna dikkat etmeli.” (ÖK 14). “DKAB öğretmenleri herkese eşit bakmalı, adalet ve sevgiyi her öğrenciyeye vermelidir. Bu yüzden birlik ve beraberlik ancak böyle sağlanır. Genel anlamda ise derste gizil olarak bağlantı kurup dersi oraya bağlayabilir. Mümin müminin kardeşidir ilkesini uygulayan bir rol modelliğe sahiptir.” (ÖK 21).

En sık tekrarlanan “Söylem ve eylemin tutarlı olması “ koduna ilişkin ise, katılımcılar; DKAB öğretmenlerinin sadece anlatıcı olarak değil toplumda yapıcı, bütüncüleştirici bir aktör olarak davranışlarıyla da rol model olmaları gerektiğini, bazen bilgidan çok eylemin muhatap kitle üzerinde büyük bir etki bıraktığını, bunun için de DKAB öğretmenlerinin öğrencilerin gönüllerine dokunmak ve söyledikleri şeyleri kendi yaşantılarında uygulamak kaydıyla öğrencilere rol model olmaları gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların buna ilişkin ifadeleri şu şekildedir:

“Bizler sadece ders anlatmamalı anlatırken yaşatmalıyız. Örnek olmalıyız.” (ÖK 2). “Rol model olmanın en iyi yöntemi kendisinin pratiğe dökmesi lazım sadece DKAB öğretmeniyle sınırlı değil toplumun her katmanında olması gerekir. Öğretmenler özelinde düşünüldüğünde mesela öğrencilere Cuma’ya gidin deyip de kendisi gitmemesi gibi kişinin önce kendisi yapması lazım ki öğrenci bunu görsün daha etkili olsun. Öğrenci gördükçe ahlak anlamında olsun öğrenciler üzerinde bir tesiri olmuş olur. Öğrencilerin büyük rol modeli öğretmenleridir. Bir Din Kültürü öğretmeni seviliyorsa o öğrenci için büyük rol model olur öğrenciler de onu rol model almak için gayret gösterirler bu da tamamen öğretmenin pratiğiyle söylemlerinin uyuşmasına bağlıdır. Eğer söylemler pratikler uyuşmuyorsa rol model olmada sorun yaşayabilirler.” (ÖK 9). “Önemli bir soru bu. Temsiliyet konusu gerçekten önemli. Bizler Hz. Peygamber’in (sav) hayatını anlatırken genel olarak 23 yıllık hayatına odaklanıyoruz. Ancak bu 23 yıllık peygamberlik hayatının öncesinde 40 yıllık bir hayatı var. Muhammed-ül Emin denilen

bir hayat var. Peygamber Efendimiz(sav) insanlara İslamiyet'i anlatırken birçok kişi kabul etti neden? O'nun (sav) 40 yıllık temsil ettiği hayat doğru kişiliğiyle, güvenilirliğiyle nasıl bir insan olduğunu ortaya koyuyordu. Bundan dolayı kabul ettiler. Bu açıdan her bir Din Kültürü öğretmenin davranışlarıyla, konuşmasıyla öğrenciler üzerinde çok etkili oluyor. Yaptığı şeyler söylediklerinden daha çok etkili oluyor. Bundan dolayı şunu söyleyebiliriz. Tebliğ, temsilin şerri olması gerekiyor. Yani anlattığımız şeyler, kendimizi anlatmamız gerekiyor. Yoksa anlattıklarımızla yaşadıklarımız farklı olursa öğrencilerde de bir çelişki meydana getirir. Bizim toplumda kulaklar artık bilgiye doymuş yani herkes her şeyi biliyor artık neyin doğru veya yanlış olduğunun herkes farkında ancak gözler aç. Bundan dolayı özellikle Din Kültürü öğretmenlerine bu noktada çok büyük iş düşüyor kitaptan daha fazla." (ÖK 10). "Sadece anlatıcı olarak değil, toplumda yapıcı bir unsur olarak sosyal faaliyetlerde bulunarak birliğe, beraberliğe oluşturmada rol model olabilirler." (ÖK 20).

İkinci sırada en sık tekrarlanan "Dini temsiliyet" koduna ilişkin katılımcılar; dini bilme ya da yaşama noktasında öğrenciler dâhil toplumun zayıf kaldığını, bu açıdan DKAB öğretmenlerinin dini yaşayan ve öğreten olarak görüldüğünü, DKAB öğretmenlerinin dini yaşantıları noktasında öğrenciler başta olmak üzere topluma olumlu bir örneklik sergilemeleri gerektiğini, birleştiricilik, bütünleştiricilik vasfı kazanmalarının da ancak bu şekilde kolaylaşabileceğini ifade etmiştir. Bu durum, katılımcıların ifadelerinde şu şekilde yer almıştır:

"Şöyle söyleyeyim ben çalıştığım tüm okullarda şuan çalıştığım okul dâhil olmak üzere gördüğüm kadarıyla öğrenciler ve öğretmenler dâhil olmak üzere dini bilgi açısından çok zayıflar veya dine mesafeliler toplum olarak bu böyledir. Öğrenciler ve çevre dini senden ibaret olarak biliyor. Dini yaşayan ve öğreten sensin sana bu gözle bakıyorlar. Hatta bir köyde öğrenciler arabadan nasıl indiğimi, insanlarla nasıl konuştuğumu, nasıl baktığıma kadar dikkat ediyorlardı. Yani sen din öğretmenisin, dini yansıtan kişisin. Rol modelsin onlara." (ÖK 6). "Bu konuda dini yaşamadan dinin anlatılmasının ne kadar absürt olduğunu

ve bunun birleştirmekten çok ayrılıklara sebep olduğunu düşünüyorum. İyi bir rol model olmak için öncelikle hizmet ettiğimiz dindeki Rehberimizin (Hz. Muhammed (s.a.v) iyi tanınıp onun yaşantısının örnek alınması gerektiğini düşünüyorum.” (ÖK 19). “En büyük rol model onu yaşamaktır. İslam’ın temel değerlerini ilkelerini yaşayıp onu çevrene yansıtabiliyorsan bu noktada zaten bütünleştirici olabiliyorsun.” (ÖK 24).

Bazı katılımcılar ise, DKAB öğretmenlerinin; dini yaşantı noktasında insanlara rol model olmalarının aynı zamanda dini sorumlulukları arasında olduğunu, bu sorumluluk bilinci içerisinde hareket ederek dinin samimiyet boyutunu iyi kavramaları, bunu kendi hal tavırlarıyla göstermeleri ya da anlatmaları gerektiğini ifade etmiştir. Katılımcıların buna ilişkin ifadeleri şu şekildedir:

“Özellikle Din Kültürü öğretmenleri başta Allah’a karşı bir sorumluluklarının olduğu anlayışına sahip olmaları gerekir. Ayetin ifadesiyle Allah’ın yoluna hikmetle güzel öğütle daveti yapması gerekir. Bir Musab Bin Umeyr gibi bir sahabeyi örnek almalıdır. Mesela Musab Bin Umeyr’in çadırı karşısında mızraklarını yere saplayıp “defol git buradan yoksa seni öldüreceğiz “ diyen, kötü bir dil kullanan kişilere karşı O’nun Kuran’dan aldığı dersle bize örnek olacak yumuşatıcı, hoşgörü, samimi tavrı iyi bilmek, anlamak ve örnek almak gerekir. Bizim de dinin samimiyet boyutunu iyi kavramak ve kendi hal davranışlarımızla bunu göstermek, anlatmak, öğretmek gerekir. Arkadaşlarda gördüğüm bir eksiklik iste bu. Boş şeylerle diğer insanlar gibi vaktimizi heba etmemek gerekir.” (ÖK 4). “Hani elimizden gelenin daha fazlasını yapmamız gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bu bizim üzerimizde aslında bir sorumluluk. Çünkü hani bize bakarak öğrenci işte çevremizdeki insanlar, veli olsun yaşadığımız şehirdeki toplumun insanları olsun yani bize bakarak bunlar hareket ederler. Yani bizden bir örnek alarak hareket ederler hele ki öğrenciler en iyi tamamı ile bizim hal ve hareketlerimiz, davranışlarımız yaklaşım tarzımız öğrenciler üzerinde çok daha fazla büyük etkiler yarattığı için çok daha dikkat etmemiz gerekiyor. Evet, iyiyiz bu konuda ama daha da iyi olabiliriz daha da bu konuda başarılı bir hale gelebiliriz diye düşünüyorum.”



(ÖK 17). “Ben din kültürü öğretmenlerin bu konuda sorumluluklarının daha fazla olduğunu düşünüyorum. Çünkü öğrenciler bizim söylediklerimizden çok yaptığımız şeylere, tutum ve davranışlarımıza bakarak hareket ediyorlar. Bizler de bu konuda peygamber efendimizi örnek almalıyız her konuda olduğu gibi. Din kültürü öğretmenlerine baktığımız zaman da gayet iyi bir rol modellik yaptıklarını söyleyebiliriz. Tabi insanız hepimizin eksikleri olabilir. Önemli olan bunları fark ederek gidermektir diye düşünüyorum.” (ÖK 23).

İki katılımcı da; DKAB öğretmenlerinin gerek okul ortamında gerekse okul ortamının dışında birlik beraberliği, kardeşliği, dayanışmayı zedeleyecek birtakım siyasi ideolojik ya da mezhepsel tartışmalardan uzak durmaları gerektiğini, başkalarının fikir, düşünce ya da mezhepsel görüşlerine karşı yargılayıcı bir yaklaşım içerisine girmemelerini, DKAB öğretmenlerinin bu gibi olumsuz davranışlar sergilemeleri durumunda onların bütünleştirici olma vasfının ortadan kalkabileceğini belirtmiştir. Bu durum, katılımcıların ifadelediklerine şu şekilde yansımıştır:

“Burada eğitim camiasındaki DKAB öğretmenleri bana göre siyasi, ideolojik ve en önemlisi mezhepsel tartışmalardan uzak durmaları gerektiğini düşünüyorum. Varsa ideolojik veya siyasi görüşü, bunu her yerde dile getirmemesi gerekir veya tartışma boyutunda ben haklıyım, benimkisi doğrusu seninki yanlış gibi tartışmalardan uzak durmak gerekir. Bu durum bütünleşmeden ziyade ayrıştırmayı getirir, dayanışmaya zedeler. Din kültürü öğretmenin bahsettiğimiz vasıflarını ortadan kaldırır. Örnekleriyle karşılaştık çünkü.” (ÖK 3). “Mesela ben özellikle okul ortamında öğretmenler arasında siyasi, ideolojik gibi fikirler üzerinden yapılan tartışmalardan fikir beyan etmelerden kaçınıyorum. Biliyorum söyleyeceğim bir şey belki başkalarının hoşuna gitmeyecek, üzülecek belki ben üzüleceğim. Tabi burada hoşgörüyü elden bırakmamak lazımdır. Ben biraz daha bütünleştirici bir tavır takıyorum. Veya bir öğretmen bilgisi olmadığı halde dini bir grup veya dini bir değer hakkında yanlış konuşabilir. Ben buna müdahale etmem. Belki müdahale edersem kadın söyleyeceğim şeyler bir şeyler söyleyecek lafta bulamaz. Ancak susarım sonra kimsenin olmadığı bir zamanda yanlışlığını söylerim.” (ÖK 7).

Bir katılımcı da, DKAB öğretmenlik mesleğinin sadece karşılığında maaş alınarak yapılan bir meslek ya da bu mesleği yapan bir memur olarak anlaşılmasında gerektiğini ifade etmiştir. Katılımcının buna ilişkin ifadesi şu şekildedir:

“Bütünleştirici olma, birlik beraberliği oluşturma hususlarında rol model olanları var olmayanları var. Her ne kadar bu mesleği bir meslek olarak icra ediyorsak da ama bizim buna bir karşılığında maaş alınan veya kendisinin de bir memur olduğu anlayışıyla buna yaklaşmamak lazım.” (ÖK 4).

Başka bir katılımcı ise, DKAB öğretmenlerinin topluma yol göstericilik ve önderlik vasfı taşımaları gerektiğini, toplumun böyle bir beklenti içerisinde olduğunu, toplum nazarında toplumsal dayanışmayı, bütünleşmeyi sağlayacak niteliğe, yetkinliğe sahip olarak görüldüğünü ifade etmiştir. Katılımcı, bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Bir genelleme yapmayayım. Şöyle diyeyim; Din kültürü öğretmenleri topluma önder olma vasıflarını taşımaktalar. Buna göre hareket etmeleri gerektiğini düşünüyorum. Toplum nazarında hem dini hem de ahlaki değerleri bilen insanlar olarak bilinir. Toplum onlardan yol gösterici olmalarını bekler. Şöyle bir örnek verelim; Diyelim Bir köyde bir imam var bir de muhtar var bir olay çıktığı zaman direk insanlar kimin yanına gidiyor İmam veya muhtar özellikle imamın yanına gider. Kavga eden iki grubun barıştırılması olur yine ilkin imamı çağırırlar. Çünkü dini değerleri ahlaki değerleri en çok bilen olduğu toplumsal dayanışmayı, bütünleşmeyi sağlayacak niteliğe, yetkinliğe sahip olarak görülmektedir.” (ÖK 3).

İki katılımcı da, DKAB öğretmenlerinin; görev yaptıkları bölge ya da çevrenin kültürel, mezhepsel farklılıklarını tanımaları ya da bilmeleri, bölgenin hassas oldukları konuların farkında olmaları gerektiğini, bu anlamda bir yeterliliğe sahip olmaları durumunda öğrencilere daha kolay yaklaşabileceklerini, onlar arasında bütünleştirici olmayı birlik beraberliği sağlamayı daha kolay gerçekleştirebileceklerini ifade etmiştir. Bu durum, katılımcıların ifadelerine şu şekilde yansımıştır:

“Bu anlamda (Bütünleştirici olma) öğretmenlerin iyi bir rol model olabilmeleri için farklılıkları iyi tanımaları lazım en azından belli bir süre içinde yaşamaları veya bununla ilgili belli bazı seminerlerle bu noktada öğretmenlerin donanım sahibi haline getirilmeleri lazım. Öğretmenler bu anlamda donanım sahibi iseler çocuklara daha kolay yaklaşabilir. Çocuklar arasında bütünleştirici olmayı birlik beraberliği sağlamayı daha kolay gerçekleştirebilir.” (ÖK 9). “DKAB öğretmenlerinin bu cihette rol model olabilmeleri için kendilerini iyi yetiştirmeleri lazım öncelikle.” (ÖK 24).

“DKAB öğretmenlerinin rol modelliklerine ilişkin beklentiler “ teması altında yer alan katılımcı görüşlerden; toplumun DKAB dersi ve öğretmeninden beklentilerinin farklı olduğu, DKAB öğretmenlerinin bu farklılıklarını ortaya koymaları, bu anlamda dini bir sorumluluk bilinciyle hareket ederek dini yaşantılarına önem vermeleri, söyledikleriyle yaşantılarının tutarlılık oluşturmaya dikkat etmeleri, bu noktada insanlara örnek olmaları gerektiği anlaşılmaktadır. Öte yandan DKAB öğretmenlerinin ayrıştırıcı, ötekileştirici eylem ve söylemlerden uzak durmaları, bütünleştiricilik noktasında insanlara yol gösterici ya da önder olmaları, toplumun farklılıklarını tanımaları ya da hassas oldukları noktaların farkında olmaları, bu yönüyle kendilerini geliştirmeleri gerektiği anlaşılmaktadır.

### **Sonuç**

Araştırma sonucunda katılımcıların çoğunluğu; DKAB öğretmenlerinin toplum nazarındaki konumları itibarıyla değer verilen, sevilen, sayılan bir konumda oldukları, DKAB öğretmenlerinin çoğunluğunun bu bilinci taşıdığı, buna göre hareket ettikleri, özellikle ders içi ya da ders dışı faaliyetlerinde bütünleştirici olma ya da birlik beraberliği sağlama hususlarında eylem ve söylemleriyle olumlu yönde bir rol modellik sergiledikleri, ötekileştirici, ayrıştırıcı tutum ve davranışlardan uzak durmaya çalıştıkları, dini yaşantıları açısından da insanlara örnek olmaya çalıştıkları şeklinde ifadelerle olumlu açıklamalar yaptıkları görülmektedir. Ancak bazı katılımcılar; DKAB öğretmenlerinden bazılarının, içinde buldukları ortamda bütünleştirici olma noktasında rol model olmadıklarını ya da bu noktada olumlu bir etki bırakmadıklarını belirtmiştir. Öte

yandan bu gibi öğretmenlerin bazen ötekileştirici, ayrıştırıcı tutum ve davranışlar sergileyebildikleri, dini yaşantıları açısından da rol model olamadıkları, bu noktada eylem ve söylemlerinin birbirlerini tutmadığı katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. Öte yandan katılımcılar; toplumun DKAB dersi ve öğretmeninden beklentilerinin farklı olduğu, DKAB öğretmenlerinin toplumun beklentilerini karşılamaları, dini bir sorumluluk bilinciyle hareket ederek dini yaşantılarına önem vermeleri, söyledikleriyle yaşantılarının tutarlılık göstermesine dikkat etmeleri, bu noktada insanlara örnek olmaları gerektiğini belirtilmiştir. Öte yandan DKAB öğretmenlerinin ayrıştırıcı, ötekileştirici eylem ve söylemlerden uzak durmaları, bütünleştiricilik noktasında insanlara yol gösterici ya da önder olmaları, toplumdaki farklılıkları iyi tanımaları, hassas noktaların farkında olmaları, buna göre bir tavır sergilemeleri, gerek akademik anlamda gerekse davranışsal olarak kendilerini geliştirmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Özetlemek gerekirse, DKAB öğretmenlerinin toplum nazarında değer verilen, sevilen, sayılan bir konumda olduğu görülmektedir. DKAB öğretmenlerinin çoğunluğu, toplumdaki değerlerinin farkında oldukları için gerek dini yaşantılarıyla gerekse söylemleriyle olumlu bir rol modellik sergilemeye çalışmaktadır. Özellikle bütünleştirici olma ya da birlik beraberliği sağlama hususunda örnek olacak tavırlar sergiledikleri, ötekileştirici ve ayrıştırıcı tutum ve davranışlardan uzak durmaya çalıştıkları görülmektedir.

### Kaynaklar

Akdemir, Rıdvan, *İlahiyat ve İDKAB Programlarından Mezun İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Yeterliklerine Dair Bir Araştırma (Gaziantep İli Örneği)*, Yüksek lisans Tezi, Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Büyüköztürk, Şener, vd., *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2018.

Doğan, Recai, Nurullah Altaş, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yeterlik Düzeylerini Etkileyen Faktörler (Ankara Örneği)", *AÜİFD*, 44 (2), 2003.

Ebu Gudde, Abdulfettah, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Peygamber (sav) ve Öğretim*

- Metotları*, çev. Enbiya Yıldırım, Ankara: Otto Yayınları, 2018.
- Neuman, W. Lawrence, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*, 2 Cilt, Ankara: Yayıncılık, 2013.
- Scott, David, Marlene Morrison, *Eğitim Araştırmasında Temel Fikirler ve Kavramlar*, çev. Ümit Tatlıcan, İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2016.
- Taşkın, Osman, *Ortaokul ve Lise Öğrencilerine Göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Rol Modelliği*, Doktora Tezi, Samsun: Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Topçu, Nurettin, *Türkiye'nin Maarif Davası*, İstanbul: Dergah Yayınları, 1997.
- Yemenici, Ahmet, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Diğer Dinlere ve Din Mensuplarına İlişkin Yaklaşımları*, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- Yıldırım, Ali, Hasan Şimşek, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları, 1999.

